

Отримано

03.11.2023р

Голова спеціалізованої

ради

ДФ 26.133.042

д.е.н., проф. Рамському Андрію Юрійовичу

Голові спеціалізованої разової ради
ДФ 26.133.042 у Київському університеті
імені Бориса Грінченка, докторові
економічних наук, професорові,
завідувачу кафедри фінансів Факультету
економіки та управління
РАМСЬКОМУ Андрію Юрійовичу

ВІДГУК

офіційного опонента **НАЗУКОВОЇ Наталії Миколаївни**, кандидата економічних наук, старшого наукового співробітника відділу публічних фінансів, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» на дисертацію **ПОЗДЄЄВОЇ Катерини Вікторівни** «Економічний механізм розвитку системи загальної середньої освіти», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка

На підставі ознайомлення з текстом дисертації Поздєєвої К. В., опублікованими науковими працями за темою дослідження, а також матеріалами щодо апробації та практичного впровадження результатів дослідження, можна надати загальну оцінку представленої дисертації та констатувати наступне щодо актуальності обраної теми, наукової новизни, практичної цінності результатів, обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, повноти викладення результатів наукового дослідження в наукових працях.

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з напрямками наукових досліджень

Забезпечення всеохоплюючої, справедливої, якісної освіти належить до Цілей сталого розвитку ООН. Незважаючи на досить високий рейтинг України у забезпеченні права учнів на доступність та безоплатність повної загальної середньої освіти, підвищення її якості все ж залишається нагальним питанням. Тривале реформування системи загальної середньої освіти в Україні має на меті не лише забезпечення рівного доступу учнів до якісної шкільної освіти, але й безпечного, комфортного, інклюзивного та сучасного освітнього середовища, що потребує адекватного економічного механізму розвитку системи загальної середньої освіти. Розробка, удосконалення та обґрунтування шляхів впровадження відповідних механізмів є важливим науковим і практичним завданням не лише в Україні, але й у світі. Особливої актуальності ці завдання набули для України сьогодні, в умовах найбільш вражаючого виклику – виклику війни. Спрямування власних державних фінансових ресурсів на забезпечення найнагальніших потреб захисту суверенітету та територіальної

цілісності нашої країни обумовлює необхідність пошуку економічних механізмів у соціальній, зокрема освітній, сфері, які б забезпечили її функціонування. До економічних викликів в освітній сфері в Україні додається забезпечення безпеки учасників освітнього процесу, відновлення пошкоджених та зруйнованих освітніх закладів та інфраструктури, компенсація освітніх втрат, викликаних війною.

З огляду на вищезазначене, дисертаційне дослідження Поздєєвої К. В., присвячене питанням удосконалення економічного механізму розвитку системи загальної середньої освіти, з відповідним розкриттям сутності та змісту цього механізму, його важелів та інструментів, проблем та напрямів його розвитку, є актуальним та своєчасним.

Як зазначено у рукописі, дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри фінансів та економіки «Розвиток економіки міста Києва в умовах євроінтеграції» (реєстраційний № 0118U001561), а відповідний внесок Поздєєвої К.В. полягає у запропонованій концепції удосконалення економічного механізму системи загальної середньої освіти в Україні та розроблених методичних рекомендаціях щодо розрахунку обсягів бюджетних видатків на здійснення освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна

Ознайомлення зі змістом дисертації та науковими роботами авторки дає підстави стверджувати, що поставлену мету дослідження досягнуто, завдання в цілому вирішені. Поставлені завдання висвітлені в науковій новизні і висновках до дисертаційної роботи. Достовірність положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, ґрунтується на використанні сучасної методології, інструментарію та принципів проведення наукових досліджень для розв'язання завдань теоретичного і прикладного характеру. У процесі дослідження авторкою застосовано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, а саме: метод аналізу та синтезу, системний підхід, логічного узагальнення та систематизації, комплексний, трендовий та статистичний методи аналізу даних, метод експертних оцінок, метод економіко-математичного моделювання та прогнозування.

Обґрунтованість і достовірність теоретичних положень і висновків, сформульованих у дисертації, забезпечується значною інформаційно-аналітичною і статистичною базою наукового пошуку. Теоретичним підґрунтям стали праці вітчизняних та зарубіжних науковців з питань формування та подальшого удосконалення економічного механізму сфери освіти, розвитку

системи загальної середньої освіти, системи фінансування, вивчення досвіду розвитку системи загальної середньої освіти в розвинених країнах світу, зокрема європейських. При вирішенні завдань прикладного характеру Поздєєва К.В. використовувала нормативні та законодавчі акти, статистичні дані Державної служби статистики та Головного управління статистики міста Києва, бюджетні запити та звіти районних в місті Києві державних адміністрацій, Звіти Київської міської державної адміністрації.

Практичне значення висновків та рекомендацій підтверджується їх використанням Дарницькою та Шевченківською районними в місті Києві державними адміністраціями при підготовці бюджетних запитів щодо обсягів бюджетного фінансування для організації освітньої діяльності у закладах загальної середньої освіти, а також при формуванні їх кошторисів доходів і видатків (довідки № 101-7566/02 від 04.09.2023 р. № 33/01-2102 від 04.09.2023 р. додатків).

Дисертаційна робота має логічну будову, авторка системно підійшла до постановки проблеми та її вирішення. Завдання, які були поставлені для досягнення мети дисертації, відображають ключові аспекти обраного питання і визначають послідовність викладу матеріалу.

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

У розділі 1 «Теоретичні основи формування економічного механізму розвитку системи загальної середньої освіти» досліджено сутність, структуру та зміст економічного механізму розвитку системи загальної середньої освіти (с. 29-40), узагальнено організаційно-правове регулювання діяльності закладів загальної середньої освіти (с. 41-57), досліджено зарубіжний досвід фінансування системи загальної середньої освіти та подано рекомендації автора щодо доцільності застосування окремих практик в Україні (с. 58-66).

У розділі 2 «Аналіз динаміки та методичні положення розвитку системи закладів середньої освіти» здійснено комплексний аналіз динаміки розвитку системи середньої освіти в Україні (с. 70-79), представлено результати оцінки ефективності фінансування закладів загальної середньої освіти за рахунок бюджетних коштів (с. 80-98), здійснено аналіз обсягів видатків місцевих бюджетів за різними типами закладів загальної середньої освіти (с. 98 – 107).

У розділі 3 «Шляхи вдосконалення економічного механізму розвитку системи загальної середньої освіти» запропоновано заходи вдосконалення економічного механізму розвитку системи загальної середньої освіти в Україні (с. 111-128), викладено пропозиції щодо методичного підходу до розподілу бюджетних видатків на організацію навчального процесу в закладах загальної середньої освіти (с. 129-132), представлено результати прогнозування основних

показників розвитку системи загальної середньої освіти (с. 133-139).

Найбільш значущими науковими здобутками дослідження Поздєєвої К.В. є наступні положення:

- обґрунтування концептуального підходу до удосконалення економічного механізму розвитку системи загальної середньої освіти, що враховує особливості діючої системи бюджетного фінансування закладів загальної середньої освіти та чинників, які дозволяють оптимізувати витрати бюджетних коштів на забезпечення освітнього процесу у різних типах закладів загальної середньої освіти;
- обґрунтування науково-методичного підходу до економічного прогнозування обсягів бюджетних витрат на здійснення освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти на основі моделювання взаємозв'язку між показниками обсягів витрат на забезпечення освітнього процесу у окремому закладі загальної середньої освіти та чисельності здобувачів освіти; застосування запропонованого підходу дозволяє здійснювати сценарний аналіз прогнозних показників кількості здобувачів загальної середньої освіти та обсягів фінансування закладів загальної середньої освіти;
- визначення сутності, структури та змісту економічного механізму розвитку системи загальної середньої освіти в Україні, який представлений як механізм, який має мету, функціональні складові, важелі та інструменти для вирішення завдання фінансового забезпечення системи загальної середньої освіти на основі нормативно-правової бази України;
- аргументування пріоритетних напрямів залучення додаткових коштів для подолання різниці у ресурсному забезпеченні освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти різних форм власності та для розвитку закладів загальної середньої освіти на умовах державно-приватного партнерства і грантової міжнародної фінансової підтримки на основі вивчення досвіду європейських країн щодо інвестування у загальну середню освіту;
- обґрунтування заходів щодо удосконалення економічного механізму розвитку закладів загальної середньої освіти України в частині надання фінансової та адміністративної самостійності та зміни їх статусу на комунальні некомерційні заклади, з визначенням умов доцільності такої зміни;
- розвиток трактування змісту поняття комунального некомерційного закладу загальної середньої освіти в частині уточнення їх ресурсного забезпечення за принципом державно-приватного партнерства; у запропонованому трактуванні посилено роль механізмів залучення додаткових коштів для нарощення ресурсного потенціалу закладів загальної середньої освіти.

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях

За результатами дослідження опубліковано 16 наукових праць, з них: 3 статті у фахових виданнях України, одна з них у співавторстві, 1 стаття у науковому виданні, яке індексується у наукометричній базі Web of Science та 12 наукових праць апробаційного характеру, з яких 1 стаття, яка опублікована у матеріалах міжнародної конференції і має індексацію у наукометричній базі Scopus, 2 статті у науковому періодичному журналі України, 1 стаття в матеріалах міжнародної науково-практичної конференції, 4 тез доповіді на Міжнародних науково-практичних конференціях, 3 тез доповіді на Всеукраїнських науково-практичних конференціях і 1 тези доповіді на науково-практичному семінарі. У дисертації наявні посилання на відповідні джерела, зазначені у списку використаних джерел, визначено особистий внесок авторки у опублікованих у співавторстві працях.

Авторкою дотримано вимоги п.8 і п.9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, щодо кількості публікацій, відповідності опублікованих результатів тим, що містяться у дисертації і виносяться авторкою на захист, апробації її основних положень.

Дискусійні положення і зауваження по змісту дисертаційної роботи

Наголошуючи на загальній позитивній оцінці, вважаю за доцільне висловити зауваження та положення дискусійного характеру.

1. У розділі 1, підрозділі 1.3 при висвітленні зарубіжного досвіду щодо обсягів та джерел фінансування закладів загальної середньої освіти у розвинених країнах, зокрема країнах Європейського Союзу, слід було навести аналітичні дані щодо частки ВВП, які витрачають ці країни на розвиток системи освіти в цілому і, зокрема, системи загальної середньої освіти, та здійснити порівняльний аналіз показників у ЄС та Україні.

У розділі 1, підрозділі 1.3 при оцінюванні ризиків та переваг різних систем фінансування закладів загальної середньої освіти за формами їх власності автор зазначає, що до недоліків державних закладів належить те, що «...у разі скорочення бюджетних видатків на освіту скорочується кількість викладачів та можуть бути повністю зачинені заклади... через недостатній обсяг фінансування» (с.61). Це, безсумнівно, так, однак слід зауважити, що переважання державного фінансування освіти стало результатом як практики, так і теорії суспільного життя, і зрештою у межах ідеї держави загального добробуту освіта була визнана як суспільне благо, тобто благо, забезпечуване

державою. Іншими словами, фінансування освіти є захищеною статтею бюджету. Крім того, наведений автором недолік характерний і для приватних освітніх закладів: недостатній обсяг фінансування може стати причиною припинення діяльності й приватних закладів освіти.

2. У розділі 2, підрозділі 2.1 було б доцільним поглибити представлені результати аналізу динаміки розвитку системи загальної середньої освіти в Україні в розрізі регіональних складових, що уможливило б поглиблення висновків щодо впливу регіональної складової на обсяги фінансування закладів загальної середньої освіти.

3. У розділі 3, підрозділі 3.2 у табл. 3.1 «Обсяги фінансування закладів загальної середньої освіти за районами міста Києва за 2020 рік» (с. 132) представлені результати апробації методики розподілу видатків на організацію освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти міста Києва. Доцільно було надати результати таких розрахунків за 2021 та 2022 рр. та порівняти динаміку змін в обсягах фінансування закладів загальної середньої освіти міста Києва. Доцільно також було б поглибити пояснення чинників, що спричинили до різних середньорічних витрат на 1 здобувача освіти в закладах загальної середньої освіти в різних районах міста Києва.

Висловлені зауваження та вказані дискусійні положення не знижують загальної теоретичної та практичної значущості, обґрунтованості і достовірності основних положень дисертації, не впливають на рівень наукової новизни, не змінюють результати і головні висновки дисертації Поздєєвої К. В.

Загальна оцінка роботи та її відповідність встановленим вимогам

Дисертаційна робота Поздєєвої К.В. «Економічний механізм розвитку системи загальної середньої освіти» є завершеним самостійним дослідженням, виконаним на актуальну тему, містить положення наукової новизни, а її результати мають практичну цінність.

Запропоновані пункти наукової новизни, що полягають у формуванні теоретичних та практичних положень щодо удосконалення економічного механізму розвитку загальної середньої освіти становлять внесок у розвиток теорії та практики економічної науки.

Дисертація «Економічний механізм розвитку системи загальної середньої освіти» за змістом, обсягом та оформленням відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти та науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.2017 р. № 40.

Зазначене засвідчує, що дисертаційна робота «Економічний механізм розвитку системи загальної середньої освіти» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової

спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, що висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, а її авторка Поздеева Катерина Вікторівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка.

Офіційний опонент:

кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник
відділу публічних фінансів,
ДУ «Інститут економіки
та прогнозування НАН України»

Наталія НАЗУКОВА

